

NÁBOŽENSTVÁ

Šintó.

Buddhistická kultúra a zen.

Konfucianstvo.

Neokonfucianstvo.

Kresťanské vplyvy.

Okinawské náboženstvo: uctievanie „utaki“ posvätných lesov

Terminológia:

Pojmy kláštor/chrám, kňaz/mních.

Aký je rozdiel medzi chrámom a kláštorom? Kňazom a mníchom?

šintó: *kňaz* – *svätyňa* (kami „božstvo“)

buddhizmus: *mních* – *kláštor* (v jeho areáli *chrám* ako konkrétna budova)

buddha – bódhisattva

Šintó – princípy

čistota – znečistenosť

čistota = krása („kirei-na“)

znečistenosť/špinavosť = škaredosť („kitanai“)

s tým súvisí aj fakt, že japončina nemá nadávky. Zneužívanie slov x erotické dvojzmysly (tie japončina má). Skôr naopak – bikago – zjemnenie nepríjemných vecí (podobný princíp ako naše zdobneniny). okane, oširi.

Uctievanú sa:

1. božstvá v svätyniach

1. postavy japonskej mytológie: *Amaterasu-ómikami*

2. cudzieho pôvodu: *Gozutennó* (liečiteľ), *Hačiman?* (boh boja, rodiny)

3. zbožštení ľudia, napr. *Tendžin* – básnik z 9. storočia),

2. predkovia,

3. posvätné hory (napr. *Fudžisan*, *Miwa*),

4. prastaré stromy („šimboku“), veľké kamene/skaly či iné prírodné útvary

5. na Okinawe posvätné lesy *utaki*,

Mená božstiev: nuši, kami, mikoto, oo, mi, hime, hiko.

Rozličné tituly božstiev:

-kami,

-no mikoto („jeho/jej svätosť“) – napr. Susano,

oomikami („veľsväté božstvo“) – napr. Amaterasu

Svätyne (šintai): džindža,

džingú (veľsvätyňa cisárskeho významu),

taiša (veľsvätyňa)

Lokality, svätyne:

Sumijoši „borovica zo Sumijoši“.

Ise – bohyňa Slnka

Izumo – jej brat Susano

Usa – boh bojov Hačiman

KJÓTO:

Kitano Tenmangú – boh básnikov, učení a študentov Tendžin

Heian džingú – postavená na 1000. výročie založenia Cisárskeho mesta Heian, v tvare zmenšeného heianskeho paláca.

TÓKJÓ:

Meidži džingú. Jasukuni džindža.

Jasukuni-džindža – medzinárodná kontroverzia: uctieva sa duše hrdinov padlých za vlasť od éry Meidži, medzi nimi (niekoľko miliónov) je aj 9 vojnových zločincov z 2. svetovej vojny, ktorí zatiaľ neboli zo zoznamu oficiálne vyškrtnutí.

macuri:

šintai – božský objekt uschovaný v schránke na oltári

macuri – každoročný sviatok (každá svätyňa má určené, v ktorý dátum). Schránka so *šintai* sa prenáša na nosidlách *omikoši* za hudby, tanca, pitia a veselien.

Symbols: Torii. Nusa. Nusa-šimenawa-suzu.

sviatky

okrem šintoických *macuri* existujú aj iné kalendárne sviatky (*nendžu-gjódži*) a štátne sviatky (*kokumin-no šukudžicu*)

Solárne

na jarňú a jesennú rovnodennosť: sedem dní okolo tohto termínu - buddhistické pobožnosti higan „onen breh“, tj. druhý breh, cieľ snaženia buddhistu. Higan-mairi alebo higan-móde: návšteva buddhistického kláštora alebo hrobov predkov.

Lunárne

lun. kalendár

10 nebeských kmeňov

12 pozemských konárov (12 zvierat)

riadili sa pôvodne lunárnym kalendárom, ale od éry Meidži sa ich číselná symbolika presunula na moderný západný solárny kalendár:

Nový rok *Ošógacu* – 1. mesiac 1. deň → 1. januára

Hina-macuri (sviatok dievčatiek) 3m3d → 3. marca

Tango-no sekku (sviatok chlapcov) 5m5d → 5. mája

Pôvodne sviatok mužnej sily, nosil sa puškvorc, ktorého koreň zaháňal zlých duchov, a tiež sa poriadali súťaže v jazde na koni, lukostrelbe a vyťahovaní puškvorcového koreňa.

Odkaz na tieto zvyklosti v básni waka:

Tanabata (sviatok nebeských zalúbenecov) 7m7d → prostriedok júla, ALE väčšinou sa zachovala jeho lunárna pozícia – v polovici augusta (čo je zhruba lunárny siedmy mesiac)

Obon – sviatok zosnulých, podľa “starého kalendára” uprostred 7. mesiaca, v súčasnosti najčastejšie uprostred augusta (tj. dodržiava približný lunárny čas), ale niekde aj v júli (prispôbil sa číselnej symbolike “7”).

Šiči-go-san – sviatok detí vo veku 7, 5 a 3 roky – november DEMO

Veľké sviatky (macuri) v Kjóte

Aoi-macuri (Sviatok kopytníkových listov) – máj (sprievod v heianských odevoch, centrom je “princezná-uctievačka”)

(chybne prekladaný do angličtiny ako “hollyhock festival”, anglický názov rastliny je “wild ginger”)

Gion-macuri (Gionský sviatok) – júl (sprievod veľkých dekoračných vozov, centrom je chlapec, ktorý rozotne povraz epidémie) DEMO Naginata-hoko

Narodeniny (*tandžóbi*) – sa tradične neoslavovali, dnes už áno.

Vek ľudí sa do Meidži rátal inak:

nie KOLKO MÁ (ukončených) ROKOV, ale V KOLKOM ROKU JE.

Keď sa narodil, bol “issai” = v **prvom** roku, a s príchodom lunárneho Nového roka bol hneď “nisai” = v **druhom** roku. (Rozdiel s terajším meraním veku mohol byť nula až 3.)

symboly:

vychádzajúce slnko *hi-no de* (alebo „hi-no maru“ – slnečný kruh – napr. v prípade jap. zástavy)

torii – vstupná brána na posvätné šintóické územie DEMO

nusa DEMO („dar, obeitna“, tiež heisoku, úctivo gohei) v tvare cikcakovitých papierových ozdôb

d’alšie DEMO – typická šintóická kombinácia

svastikah (hákový kríž) – starý indický symbol šťastia, s buddhizmom sa dostal do Japonska žeriav, korytnačka, broskyňa – dlhovekosť (budeme hovoriť pri živočíchoch a rastlinách)

posvätné/symbolické rastliny:

šintó – strom sakaki DEMO

buddhizmus – lotos (biely, ružový) DEMO

(tzv. „modrý lotos“ egyptský je lekno, nie lotos. Ide len o botanickú nepresnosť)

kamon – rodové erby: DEMO 3x

chryzantéma – cisár

pavlovnia – úrad premiéra

aoi – rod Tokugawa

Buddhizmus – základy

terminológia – sanskrt alebo páli.

šírenie z Indie,

2 prúdy, buddha-bódhisattva

V období heian sa objavila téza, že domáce božstvá sú len prejavmi (dosl. „zanechanými stopami“ – *suidžaku*) pôvodných božstiev (*hondži*) buddhizmu. Táto téza, *hondži-suidžaku-secu*, bola jedným zo silných prúdov, ktoré počas histórie vytvárali organické prepojenie medzi šintó a buddhizmom.

RUKOPISNÉ TRADÍCIE

Fudžiwara-no Teika dal po r. 1200 urobiť odpisy mnohých diel, ktoré by sa inak boli stratili!

kaligrafia: tri štýly písania znakov

1. *kaišo* „vzorový štýl“

2. gjóšo „kurzívny štýl“

3. sóšo „trávový štýl“.

Z trávového štýlu čínskych znakov sa vyvinuli písmená hiragany.

Rukopisy:

a,

starostlivosť o ne (zabalené v látke, uschované v skrinkách)

b,

najvzácnejšie sú vlastnoručné rukopisy (džihicu) autora – napr. hry nó od dramatika Zeamiho (ako si povieme potom bližšie)

c,

rukopisné línie: nie vždy znamenajú, že starší rukopis je bližší pôvodnej verzii.

Línie sa uvádzajú na úvod publikácií klasickej literatúry – z akých rukopisov dané vydanie čerpalo a ako redakčne pristupovalo k textu daného rukopisu.

Úloha prírody v tradíciách

FAUNA

február – spieva trsteniarik *uguisu*

máj – spieva japonská kukučka *hototogisu*

leto – veľké šváby *kokiburi*

august-september – „vrieskajú“ cikády *semi*

žeriav (jeřáb) *curu*, *tančó(zuru)* – vzácné zachovaná populácia na JV Hokkaida DEMO

makak japonský *Nihon-zaru*

medvedíkovec japonský – psík mývalovitý *tanuki* (pomocne prekladaný ako „jazvec“) DEMO

posvätný jelenček *šika* - Sika japonská (Sika nippon)

FLÓRA

Japonské lesy:

kryptoméria *sugi*, DEMO

cyprušteň *hinoki* DEMO

bambus *take* (+ krovitý nízky bambus *sasa*) DEMO

Dlhovekosť:

žeriav *curu*, korytnačka *kame*, broskyňa *momo*

Vernosť

borovica (sosna) *macu* (aj vďaka homonymii: *macu* = 1. borovica, 2. čakať)

Slávnostná novoročná trojica:

borovica (vernosť) – bambus (priamosť a trvácnosť) - marhuľa *ume* (kvitne už v období Nového roka)

kadomacu - borovicové konáre počas Novoročných sviatkov (*Ošógacu*) zdobia hlavný vchod

Typické rastliny v plynutí štyroch ročných období:

január-marec

ume – východoázijská marhuľa (meruňka), často prekladaná „slivka/švestka/trnka/prunus“ DEMO

koniec marca-apríl

čerešne *sakura*

máj

vistéria *fudži*
pavlovnia *kiri*

máj-júl

azalky *cucudži*

september-október

osmant *mokusei* (chybne prekladaný ako „škoricový kvet“, angl. laurel) DEMO

susuki (angl. pampas grass) ozdobnica čínska DEMO

október-november

dozrievajú *kaki* (hurmikaki, tomel, churma, angl. persimon, sharon fruit) DEMO

november-december

rubínové a žlté listy japonských javorov *momidži*

kvitnú (až do marca) kamélie *cubaki* a ich skromnejšie príbuzné *sazanka* DEMO

dozrievajú rôzne citrusy (napr. mandarinky *mikan*) DEMO

Spätosť s prírodou a rastlinným svetom v japonskom staroveku:

-severné ženské oddelenie Cisárskeho paláca sa delili na „dvory“ pomenované podľa rastlín, ktoré ich zdobili (1. kapitola Gendžiho: Dáma z Pavlovniovej komnaty)

-na kvitnúcich vetvičkách sa posielali listy (citrus, sakura)

-sviatky – zdobenie sa rastlinami

5.5. - sviatok Tango-no sekku, slávnosť mužnej sily – **puškvorec** (v starojapončine „*ajame*“. V modernej japončine tento výraz znamená „kosatec“, kým puškvorec sa označuje ako *šóbu*).

májový kjótsky sviatok Aoi-macuri – **aoi**: prekladateľský problém

Ide o rastlinu, botanicky označovanú ako „*futaba-aoi*“, kopytník japonský (*Asarum caulescens*), nenápadná dvojlistá bylina kjótskych lesov. Po anglicky sa nazýva wild ginger, pretože jej dužinatý koreň má chuť podobnú zázvoru.

Ako motív na lakovanom nacume:

<http://www.ebay.com/itm/Japanese-antique-Lacquer-Tea-Caddy-Aoi-Wild-ginger-Makie-Wooden-Natsume-/260870745309? trksid=m263& trkparms=algo%3DSIC%26its%3DI%26itu%3DUCI%252BIA%252BUA%252BFICS%252BUFI%26otn%3D11%26pmod%3D170671662875%26ps%3D50>

Rastlinný názov aoi sa však vyskytuje aj v názvoch iných rastlín, napr. tači-aoi alebo beni-aoi je slezová ruža. Tento druh sa však v angličtine nazýva “hollyhock”. V Kjóte sa mylne rozšíril práve tento preklad pri anglickom ekvivalente Aoi macuri – “Hollyhock Festival”, hoci by malo byť “Wild Ginger Festival”, pretože v prípade sviatku ide o úplne iný druh rastliny, ibaže v japončine náhodou majú obe rastliny podobný názov.

Rastlinná metaforika a konotácie, ktoré vyvolávajú názvy jednotlivých rastlín, je v japonskej kultúre veľmi dôležitá od najstarších čias. Práve v prípade aoi viedol omylom zavedený anglický preklad “hollyhock” napokon k nešťastnému prekladovému riešeniu v češtine, kde mýlnym chápaním “hollyhock” ako “holly” – tj. cezmina – sa rozšíril preklad rastlinného pojmu “aoi” ako cezmina, čo je však botanicky aj kulturologicky nesprávne. Tento preklad navyše vyvoláva dojem “pichľavosti” cezminy, čo je úplne v rozpore s pocitom z pôvodnej rastlinky “aoi”, ktorá je mäkká a obľá a jej listy sú veľmi jemné. Práve táto

konotácia mäkkosti, jemnosti a nenápadnosti bola rozhodujúca pri mene významnej postavy v Rozprávani o Gendžim - dámy Aoi, ktorej meno v českom preklade vystupuje ako "pani Cezmína".

ČAJOVNÍK (angl. tea, tea bush) – pozor, nie je to austrálsky TEA TREE!

o tejto problematike bližšie v mojom príspevku na orientalistickom blogu:
<http://orient.blog.sme.sk/c/267601/Tea-tree-nie-je-cajovnik.html>

Čaj:

kóča (čierny čaj)

úronča (oolong, hnedý čaj)

rjokuča – zelený čaj:

Nihonča: senča, hódžiča, banča(kukiča).

Z najjemnejších mladých výhonkov: gjokuro („nefritová rosa“) a mletý čaj mačča (používa sa v čajovom obrade). .

„Dentó bunka“ – tradičné umenia

Pyramídová štruktúra učiteľov

1. Štiepenie na rjúha (smery, školy):

prípona –rjú

Čajový obrad: Sen-no Rikjú – jeho vnuci založili tri hlavné smery:

Ura-Senke („Zadní Senovci“),

Omote-Senke („Prední Senovci“),

Mušakódži-senke („Senovci z [uličky] Mušakódži“)

Ikebana: veľa smerov: Ikenobó-rjú, Ohara-rjú, Sógecu-rjú, ...

hlavný konár šuši, + ďalšie dve línie do NEPRAVIDEL. trojuholníka.

Konce línií vytvárajú PRÁZDNO.

nageire, moribana.

Nó: 5 hlavných smerov: Kanze-rjú, Komparu-rjú, ...

Waka: Fudžiwara-no Teikovi vnuci – 3 školy poezie

Kódó: cesta vôní, vôňový obrad

„kóboku“ (bežne „džinkó“) – drevo zo stromu *Aquillaria* - „aloové drevo“
 (angl. *aloeswood* – odvodené z gréckeho „hé aloé“ a hebrejského „allóth“.
 angl. aj *agalloch* – z indického názvu „agaru“.)

Mimo kódó:

používanie iných tradičných **vykuřovadel:** (kadidlo = špeciálna živica)

senkó = tyčinky.

o-kó = drahšie vôňodymné výrobky. Rozličné zmesi aloového dreva a iných prísad. Používa sa aj santal, ale menej.

Ča jový obrad (skús či pôjde z Pevného disku). Ča-no ju, sadó, očakai.

Život vecí: v čajovom obrade vecí ožívajú.

Vychádza z posvätnosti misky – žobracia miska buddhistického mnícha.

Čaro, keď sa zalieva čaj vonku – para, intenzívnejšia vôňa, vnímanie prírodného okolia.

Hrnčiarstvo (angl. *ceramics*): jakimono.

Porcelán a keramika (angl. *china/porcelain and pottery*) džiki - tóki.

Arita-jaki, Seto-jaki, Kijomizu-jaki, Kutani-jaki (obr.) Mačča-džawan, ojunomi-džawan.

O-čawan = miska na ryžu.

Laky (šikki). Lak – uruši. Makie – obrázky zlatým a strieborným prachom.

Ikebana – kadó.

„hlavný konár“ šuši, dve ďalšie línie do nepravidelného trojuholníka. Konce línií majú vytvárať priestor – „prázdno“.

Nageire – vo vysokej váze

moribana – v plytkej širokej váze

Odevy. „kimono“, hakama, moncuki, jukata

Bojové umenia

Divadlá nó, kjógen, kabuki, džóruri

Skladanie poézie: tanka, haiku, recitovanie poézie

Stolovanie.

paličky „o-HA-ši“

Japonská kuchyňa – link na môj blog

<http://orient.blog.sme.sk/c/275248/Susi-sa-moze-jest-rukou.html>

Film „Tanpopo“ – spaghetti scene:

<http://www.youtube.com/watch?v=sNAZmLmyCJk>

umeboši – v soli nakladané marhule ume (dozrievajú v júni – foto z „Rastlín“)

sezam – biely, čierny, sezamový olej

sója – ako oriešky. sójová múčka na posýpanie. tófu. miso. okara (pomletá masa po vyľisovaní sójového mlieka). sójové mlieko *tóňjú*.

dva druhy ryže – bežná a „lepkavá“ močigome na koláčiky *omoči*.

pohánka – na cestoviny *soba*,

pšeničné cestoviny *rámen, udon*

čaj „Nihonča“ – gjokuro „nephritová rosa“, senča, banča (hrubý zelený čaj, veľké listy)

alkohol: „sake“ sa povie „*Nihonšu*“ (*osake* = alkohol, pijatika všeobecne). umeový sladký likér *umešu*

Japonská hudba a tanec.

z prevažnej miery založená na jednej z **pentatonických** čínskych stupníc. Pentatonika = 5 tónov v rámci stupnice. Európska hudba – **heptatonika**, sedem tónov v rámci stupnice (spolu s prvým tónom susednej vyššej vytvára „oktávu“).

japonská najčastejšia pentatonická stupnica: C-D-F-G-A(-C)

čínska najčastejšia pentatonická stupnica: C-D-E-G-A(-C)

okinawská hudba je iná, založená na pentatonickej stupnici, nezapadajúcej do čínskeho hudobného systému a blízkej indonézskej hudbe: C-E-F-G-H(-C)

Japončina – melodický prízvuk, pôvodne zrejme využívaný aj v speve nó (v dnešnom nóovom speve sa veľmi neprejavuje)

Hudobné nástroje:

ústny organík (č. varhánky) šo (používa sa v hudbe gagaku)

fue priečna flauta (nó)

šakuhači bambusová flauta (zenová hudba)

koto veľký strunový nástroj typu citary

šamisen strunový nástroj príbuzný bendžu

Žánre klasickej hudby:

Gagaku z raného heianu, korene má v dobe nara

tanečné vystúpenia gagaku sa nazývajú bugaku, čisto inštrumentálne skladby sú kangen

Imajó („piesne moderného štýlu“) – 12.-13. storočie (koniec heianu, začiatok kamakury)

Širabjóši (piesne profesionálnych zábavníč) – 13./14. storočie

Nó: flauta fue a tri druhy bubnov (obdobie muromači)

zenová meditatívna hudba - šakuhači

tance bujó a tanečné piesne nagauta (obdobie edo) používajú šamisen

skladby na koto: Rokudan. (slávnostné vystúpenia – v kombinácii so šamisenom a šakuhači)

min-jó (ľudové piesne)

bon-odori tance ľudového pôvodu, veľmi obľúbené aj v súčasnosti a novo komponované.

Tancujú sa za horúcich letných nocí okolo sviatku mŕtvych Obon.

Tance: hlavné dva štýly: odori a mai

odori = obsahuje aj skákanie, tj. zvislý rozmer (ľudovejší charakter, napr. bon-odori)

mai = vznešený dôstojný tanec, prevažne len vodorovný rozmer pohybu (kráčanie, posúvanie sa, gestika – tance v nó, kjótske tance Kjó-no mai.)

Súčasní autori nadväzujúci na tradíciu:

Kitaró, Sódžiró

okinawská hudba – trojstruniak **sanšin** (z neho sa v Japonsku vyvinul **šamisen**)

Ukážky z youtube: (Moderná rap

http://www.youtube.com/watch?v=_6ygjFUnj2M nefunguje)

pieseň *Sekai-ni hitocu-no hana* – moderná populárna pieseň

v trošku počínštenom štýle

<http://www.youtube.com/watch?feature=endscreen&v=vsTUxszoY-M&NR=1>

v klasickej japonskej pop štýle

<http://www.youtube.com/watch?v=RMI0x9pvsqg>

Moderná pieseň v sinizujúcom (quasi-čínskom) štýle „*Sakura-sakura*“

http://www.youtube.com/watch?v=xPH_HTVwOoQ

GAGAKU – skladba *Etenraku*

<http://www.youtube.com/watch?v=bm8XpWidUac&feature=related>

IMAJÓ

<http://www.youtube.com/watch?v=zEHjtt19URc&feature=related>

http://www.youtube.com/watch?v=su5nbBbb_-Q&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=jRrNj20_jok&feature=related

ŠIRABJÓŠI

<http://www.youtube.com/watch?v=ZdgtTS-vIwE&feature=related>

koto - skladba *Rokudan*

<http://www.youtube.com/watch?v=TE3whfNEvik&feature=related>

šakuhači – starý Japonec v obleku

http://www.youtube.com/watch?v=hP6_OkUFznY&feature=related

šakuhači (modernizácia)

<http://www.youtube.com/watch?v=-4DV2wMXxKs&feature=fvst>

šakuhači na pláži

<http://www.youtube.com/watch?v=8f-N56Sxlgk&feature=related>

šamisen a šakuhači (nefunguje)

<http://www.youtube.com/watch?v=3qg4pOW3Pn8&feature=related>

koto, šamisen a šakuhači – domáce vystúpenie: ženy v kimone vo vašicu

<http://www.youtube.com/watch?v=1A66Ky6M1ys&feature=related>

Kjó-no mai

http://www.youtube.com/watch?v=PrIES_h05aY&feature=related

JAPONSKÉ PIESNE tradičné:

Taki Rentaró: *Kódžó-no cuki* (Mesiac nad zrúcaninou hradu)

<http://www.youtube.com/watch?v=77Nbtemm2qQ&feature=related>

Sakura, sakura

<http://www.youtube.com/watch?v=keF-KYKKYeI>

OKINAWSKÉ PIESNE:

The Boom: *Šimauta*

<http://www.youtube.com/watch?v=n7ggJquImms&feature=related>

RIMI spieva *Šimautu* po okinawsky

<http://www.youtube.com/watch?v=xsUKiMfNG4c&NR=1>

okinawská pieseň *Hana* – veľmi obľúbená aj v okolitých krajinách (Tchajwan)

<http://www.youtube.com/watch?v=kpjVJ0eV2Ws>

